

УДК: 344.26(4-672EU)(4-12)

Biblid 1451-3188, 18 (2019)

Год XVIII, бр. 67, стр. 47–64

Изворни научни рад

ПОЛИТИКЕ ПРЕДУЗЕТНИШТВА У ЕВРОПСКОЈ УНИЈИ И ЗЕМЉАМА ЈУГОИСТОЧНЕ ЕВРОПЕ

Валентина ИВАНИЋ¹

Апстракт: Политике предузетништва у Европској унији (ЕУ), одређене су макроекономским циљевима представљеним у Стратегији за ЕУ 2020. Форме и улоге предузетништва у транзиционим земљама разликују се од форми и улоге предузетништва у развијеним тржишним економијама, и у том контексту треба разумети и начин на који мере у области предузетништва предлаже Стратегија за Југоисточну Европу (ЈИЕ) 2020. Стратегија за Југоисточну Европу 2020 представља оквир који земљама које се налазе у процесу придруживања ЕУ треба да олакша тај процес. Циљ овог текста је да укаже на различитост политика и докумената које се односе на предузетништво у Европској унији у односу на регион Југоисточне Европе. Метод који је коришћен је метод компарације садржаја докумената којима се регулише наведена врста политика, као и метод анализе резултата извештаја о напретку у области предузетништва у региону Југоисточне Европе. Резултати указују да се политике предузетништва на нивоу ЕУ све више усмеравају ка стварању услова за раст компанија. На нивоу ЈИЕ, предузетништво се кроз Стратегију 2020 опсервира као једна од мера која треба да омогући „паметан раст“, те су у том контексту политике у овој области усмерене ка увођењу предузетништва у све нивое образовања. На основу анализе резултата „Балкан Барометра“ о преференцијама ка раду у приватном и јавном сектору, који се узима као профи за предузетничке инклинације, закључује се да се испитаници ЈИЕ региона, који чини и Србија, одликују преференцијама ка раду у јавном сектору који гарантује сигурност радног места. У том смислу налази указују да се регион ЈИЕ не одликује политикама предузетништва чије спровођење охрабрује иновативност и раст предузећа.

Кључне речи: Политике предузетништва, Европска унија, регион Југоисточне Европе, Србија, предузетничке инклинације.

¹ Cultural Due Diligence Institute, Novi Sad. E-mail: valentina.ivanic@sbb.rs.

1) СВРХА

Европска унија (ЕУ) има за циљ да своју економију учини конкурентнијом у односу на остатак света, афирмишући, између осталог, и предузетништво. Комисија је у том контексту објавила велики број регулатива стратегија и планова у којима се наглашава значај предузетништва за развој ЕУ. Како би се определили за адекватне политике у домену предузетништва, пре тога је потребно сагледати контекст у коме се стварају услови за развој предузетништва, као и циљеве макроекономске политике, како указује *David Storey*.² Чињеница је да се особине и улога предузетника и предузетништва могу сагледати и објаснити тек сагледавањем карактеристика контекста у којима се ти феномени према *Wiliamu Baumolu* појављују.³ Предузетништво се у земљама у транзицији, као и социјални и економски значај тог феномена не могу разумети користећи концепте настале у развијеним тржишним економијама. О предузетништву се углавном размишљало као о чиниоцу који обезбеђује нова радна места. Таква размишљања су се јављала у развијеним економијама, углавном након периода економских криза, и у транзиционим економијама на самом почетку транзиционих процеса. Таквим фазама су својствене политике које су усмерене ка стварању услова који ће олакшати оснивање нових предузећа. С друге стране, према *Zoltanu Acsu* о предузетништву као чиниоцу раста почело је да се размишља у периоду промене парадигме од менаџерске ка предузетничкој економији, коју је одликовала промена фордистичког начина производње у пост фордистички.⁴ У анализи предузетништва као феномена, нарочито у транзиционим економијама, увек се као важно питање, поставља питање мотива оснивања предузећа према *Stanworthu* и *Curranu*.⁵ У транзиционим економијама предузетништво постоји у формама које су углавном деструктивне и које не доприносе економском расту како наводе *Christopher J. Coyne* и *Peter T. Leeson*.⁶ Са аспекта доносилаца одлука и подршке предузетништву у транзиционим економијама, потребно је створити услове да

² David J. Storey, "Evaluating the Impact of Public Policies to Support Business in Developed Economies", *Working Paper*, Warwick Business School's Small and Medium Sized Enterprises Centre, University of Warwick, 1998, No. 59, pp. 1-42.

³ William J. Baumol, "Entrepreneurship: Productive, Unproductive, and Destructive", *The Journal of Political Economy*, The University of Chicago Press, 1990, Vol. 98, No. 5, Part I. pp. 893-921.

⁴ Zoltan J. Acs, *Changing Structure of the American Economy: Lessons from the Steel Industry*, Praeger Publishers Inc, New York, 1985.

⁵ M.J.K. Stanworth, J., Curran, J., "Growth and the Small Firm: an Alternative View"; *Journal of Management Studies*; 1976, Vol. 13 No. 2, pp. 95-110.

⁶ Christopher J. Coyne and Peter T. Leeson, "The Plight of Underdeveloped Countries", *Cato Journal*, Vol. 24, No. 3 2004, pp. 235-249; Cato Institute; Internet: <https://object.cato.org/sites/cato.org/files/serials/files/cato-journal/2004/11/cj24n3-3.pdf>, p. 16.

се за оснивање предузећа опредељују они који имају мотив да развијају предузећа која оснивају. *Coyne* и *Leeson* указују да владе могу да утичу на алокацију предузетничких активности кроз политике подршке предузетништву.⁷ Због креирања политика подршци предузетништва, за владе је веома важна информација о типу и моделу предузетништва које доприноси економском расту. Аутори наглашавају да није продуктивно да ресурси буду алоцирани на “охрабривање” предузетништва, нити усмерени на “тренинге” предузетника, већ, пре свега, на развој институционалног оквира који ће дозволити да се развије тип и форма предузетништва који утиче на економски раст. Када је у питању контекст који се сагледава у овом тексту, описују га циљеви које је представила Европска комисија у Зеленом папиру о предузетништву из 2003. године.⁸ Анализа наведеног документа указује да се охрабрује предузетништво и то, пре свега, кроз мере које се тичу фертилитета (оснивање нових фирми), али и кроз мере које треба да се усмеравају на стварање услова за генерисање више брзорастућих компанија. Уколико политике ЕУ у домену предузетништва изражене кроз *Green Paper* дефинишемо као жељу да се повећа број новооснованих фирми, као и да се створе услови за појављивање већег броја брзорастућих компанија, тада се циљеви тако формулисаних политика могу у концептуалном смислу објаснити Шумпетеровом дерфиницијом предузетништва.⁹ Шумпетерова дефиниција предузетништва темељи се на политикама које промовишу иновативност и раст према *Josefu Aloisu Schumpeteru* док се према *Franku Knightu* предузетништво везује пре за креирање послова. При томе, треба имати у виду да се оснивање нових фирми увек види као начин да се кроз самозапошљавање оснивача и чланова његове породице реше проблеми незапослености, док се раст брзорастућих компанија увек везује за иновативност. Када су у питању земље Југоистичне Европе (у даљем тексту ЈИЕ) циљеви политика усмерених ка предузетништву углавном се фокусирају на стварање нових фирми, те је тако у концептуалном смислу креирање тих политика ближе Книгхтовом поимању предузетништва. У прилог томе говори и место које у Стратегији за Југоисточну Европу имају политике предузетништва у оквиру стуба Паметан раст и мере „предузетничко учење“.¹⁰

⁷ Christopher J. Coyne and Peter T. Leeson, “The Plight of Underdeveloped Countries”, op. cit., p. 17.

⁸ “Green Paper Entrepreneurship in Europe”, COM (2003)0027 final; 52003DC0027, Brussels, 2003, p. 5 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52003DC0027>

⁹ “Green Paper Entrepreneurship in Europe”, COM (2003)0027 final; 52003DC0027, op. cit., p. 10; Josef Alois Schumpeter, “The Theory of Economic Development: An Inquiry Into Profits, Capital, Credit, Interest, and the Business Cycle” Transaction Publishers, 1983, p. 85.

¹⁰ Regional Cooperation Council, “South East Europe 2020 Jobs and Prosperity in a European Perspective”, Savet za regionalnu saradnju, Sarajevo, 2013, p. 21, <https://www.rcc.int/files/user/docs/reports/SEE2020-Strategy.pdf>

2) МЕРЕ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

Када је у питању политика предузетништва на нивоу ЕУ, најважнији документи који на индиректан, али и на директан начин регулишу предузетништво на нивоу ЕУ су:

1. Стратегија за Европу 2020: Стратегија за паметан, одржив и инклузиван раст – ЕУ 2020 Стратегија (*Communication from the Commission: Europe 2020 A Strategy for smart, sustainable and inclusive growth*);¹¹
2. Зелени папир о предузетништву у Европи (*Green Paper Entrepreneurship in Europe, 2003*);¹²
3. Акт о малом бизнису за Европу (*Think Small First – A Small Business Act for Europe, 2008*)¹³
4. Предузетништво 2020 Акциони план, Распламсати предузетнички дух у Европи (*Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions; Entrepreneurship 2020 Action Plan, Reigniting the entrepreneurial spirit in Europe, 2013*).¹⁴

3) ОСНОВНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ ДОКУМЕНАТА

Стратегија ЕУ 2020 предузетништво помиње у оквиру иницијативе „Иновативна Унија“ где се наглашава да ЕУ треба „да охрабрује партнерства и јача везе између образовног система, пословне заједнице, истраживања и развоја, на начин да промовише предузетништво кроз подршку младим иновативним компанијама.¹⁵ Предузетништво се у оквиру поменуте Стратегије помиње и у делу „Индустријска политика у ери глобализације“. Наиме, Комисија сугерише да је у ери глобализације потребно исцртати обресе

¹¹ Europe 2020: A strategy for smart, sustainable and inclusive growth, *Communication (COM(2010) 2020 final)*, Brussels, 2010, <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:EN:PDF>,

¹² “Green Paper Entrepreneurship in Europe”, *COM (2003)0027 final*; 52003DC0027, op. cit., p. 1.

¹³ *Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions – “Think Small First” – A “Small Business Act” for Europe* {SEC(2008) 2101} {SEC(2008) 2102}, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52008DC0394&from=EN>, p. 1.

¹⁴ *Communication from the Commission to the European Parliament The Council, The Council, The European Economic and Social Committee of the regions, COM/2012/0795 final* “Entrepreneurship 2020 Action plan, Reigniting the entrepreneurial spirit in Europe”, Brussels, 2013.

¹⁵ “Europe 2020: A strategy for smart, sustainable and inclusive growth”, *Communication (COM(2010) 2020 final)*, op. cit., p. 15.

модерне индустријске политике, с циљем подршке предузетништву, као чиниоцу унапређења конкурентности ЕУ. Од чланица ЕУ се очекује да унапреде пословни амбијент на начин да створе услове за иновативна МСП.¹⁶ Према Зеленом папиру о предузетништву у Европи, предузетништво се објашњава као начин размишљања и изједначава га са иновативношћу. Предузетништво се не везује за МСП већ за предузећа свих величина, као и за све врсте институција али и сектора. Наравно, у самом документу фокус је ка предузетништву у предузећима. Запажа се да је и мање предузетничког динамизма у ЕУ у односу на САД.¹⁷ Када су у питању активности које ће се спроводити на бази Акционог плана за предузетништво 2020, Европска комисија ће реализацију истих пратити кроз механизме уграђене у *Small Business Act* ("*Think Small First*" A "*Small Business Act*" for Europe, 2008).¹⁸ Главни приоритети везани за овај Акт тичу се промовисања предузетништва, смањивања административних препрека функционисању предузећа, омогућавања малим предузећима приступ финансијама, као и приступ тржишту, и мере које су усмерене ка интернационализацији малих и средњи предузећа. Успех у наведеним пољима прати се кроз *The SBA Review*, који прати напредак у наведеним пољима, повезује и интегрише *The Small Business Act* са Стратегијом 2020 за Европску унију. Примена у пракси принципа „Think Small First“ обезбеђује да се приликом креирања регулативе у раним фазама креирања политика узму у обзир интереси МСП, с циљем да се развије МСП „пријатељски расположена легислатива“. Један од инструмената који обезбеђује да се примени поменути принцип је и *The SME Test*. Поред тога веома је важна и пракса да се непрестано ослушкују потребе МСП (пре свега кроз СМЕ Панеле, али и кроз *Enterprise Europe Network*), те и кроз рад *SME Envoys*. Како Република Србија није чланица ЕУ, тако и није могуће да има *SME Envoys*, али у неколико градова Србије (Београд, Нови Сад и Ниш) имају представништва Европске мреже предузетништва (*Enterprise Europe Network*). Акциони план за предузетништво 2020 Европске уније, донет је као нека врста одговора на последице светске економске кризе.¹⁹ Акциони план за предузетништво 2020 Европске уније идентификује три области за које предлаже ургентне интервенције и то су:

¹⁶ "Europe 2020: A strategy for smart, sustainable and inclusive growth", *Communication* (COM(2010) 2020 final), op. cit., p. 16.

¹⁷ "Green Paper Entrepreneurship in Europe", COM (2003)0027 final; 52003DC0027, op. cit., p. 5.

¹⁸ "Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions – "Think Small First" – A "Small Business Act" for Europe" {SEC(2008) 2101} {SEC(2008) 2102} COM/2008/0394 final, p. 1.

¹⁹ "Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: ENTREPRENEURSHIP 2020 ACTION PLAN Reigniting the entrepreneurial spirit in Europe", COM(2012) 795 final, pp. 5-15.

- Образовање у области предузетништва и тренинг с циљем подршке расту предузећа али и њиховом оснивању;
- Уклањање постојећих административних баријера које постоје у кључним фазама животног циклуса предузећа;
- Охрабривање обнављања културе предузетништва у Европи и стварање услова за нову генерацију предузетника.

Акциони план за предузетништво 2020 Европске уније је у намери да охрабри предузетнички динамизам у ЕУ ставио фокус на интервенције које се не сугеришу када је у питању предузетништво (образовање у области предузетништва и стварање и охрабривање културе предузетништва), уместо интервенција које би биле усмерене на стварање амбијента који би охрабривао део популације ЕУ да се одлучи на оснивање фирми, а касније и да пажњу усмери на њихов раст.

4) МЕРЕ НА НИВОУ РЕГИОНА ЈУГОИСТОЧНЕ ЕВРОПЕ

Најважнији документи који регулишу област предузетништва у региону ЈИЕ су:

1. Стратегија 2020 за Југоисточну Европу – ЈИЕ 2020 (*South East Europe 2020 Jobs and Prosperity in a European Perspective – SEE 2020 Strategy*);²⁰
2. Вишекорисничка индикативна стратегија за период 2014–2020 (*ANNEX to the Commission Implementing Decision amending Commission Decision C(2014)4293 of 30.06.2014 adopting a Multi-country Indicative Strategy Paper for the period 2014–2020*);²¹
3. Вишегодишњи Акциони план за Регионални економски простор за Западни Балкан, (*Consolidated Multi-annual Action Plan for a Regional Economic Area in the Western Balkans*).²²

5) САДРЖАЈ

Када је у питању регион Југоисточне Европе, који према наводима Стратегије за Југоисточну Европу 2020 (*South East Europe 2020 Jobs and*

²⁰ Regional Cooperation Council “South East Europe 2020 Jobs and Prosperity in a European Perspective”, op. cit., p. 1.

²¹ “ANNEX to the Commission Implementing Decision amending Commission Decision C(2014)4293 of 30.6.2014 adopting a Multi-country Indicative Strategy Paper for the period 2014–2020” C(2018) 3442 final, Brussels, 31.5.2018.

²² “Multi-Annual Action Plan for Regional Economic Area in the Western Balkan Six”, Berlin Process summit, 12 July 2017, Regional Cooperation Council.

Prosperity in a European Perspective) чине Албанија, Босна и Херцеговина, Хрватска, Косово*,²³ Црна Гора, Србија, БЈРМ,²⁴ битно је указати да се предузетништво помиње само у оквиру једног од стубова поменуте Стратегије, а то је Паметни раст, у оквиру димензије едукација и компетентност: Наводи се да је предузетништво једна од кључних компетенција коју је потребно развијати кроз све нивое образовања, али и кроз тренинге према наводима Стратегије за ЈИЕ 2020.²⁵ Тај документ предузетништво, као и мере за унапређење истог, посматра искључиво на индивидуалном нивоу, на нивоу компетенција појединца. Очекује се да када предузетничке компетенције буду развијене, предузетништво ће се само по себи развијати у формама које би требало да допринесу расту и конкурентности ЈИЕ региона. Треба имати у виду и чињеницу да регион ЈИЕ представља по свом формату функционални регион, те се у том смислу нису ни могле дефинисати мере и политике које би могле на нивоу самог региона, али и на нивоу чланица, бити обавезујуће. Ипак, веома је важна улога приоритета одлука које се одреде на нивоу ЈИЕ региона за државе чланице, када је у питању алокација средстава које Европска унија усмерава ка истом. Вишекорисничка индикативна стратегија за период 2014–2020 (*Multi-country indicative strategy paper 2014–2020*), указује на приоритете Албаније, Босне и Херцеговине, Косова*, БЈРМ, Црне Горе, Србије и Турске ка којима ће финансијска помоћ ЕУ бити усмерена у периоду од 2014–2020 године.²⁶ Стратешки папир је усклађен са националним стратегијама Албаније, Босне и Херцеговине, Косова*, БЈРМ, Црне Горе, Србије и Турске. У намери да се олакша процес Стабилизације и придруживања, финансијска помоћ ЕУ се усмерава ка областима за које се процени да су им реформе најпотребније. Наглашава се да финансијска помоћ ЕУ треба да буде усмерена ка стварању повољне пословне климе за МСП, као и за иновативна предузећа. Поред повољне пословне климе за наведене групе предузећа наглашава се важност стварања могућности за лакши приступ изворима финансирања.²⁷

²³ This designation is without prejudice to positions on status, and is in line with UNSCR 1244 and the ICJ Opinion on the Kosovo declaration of independence.

²⁴ Стратегија СЕЕ 2020 и циљеви Стратегије су одређени пре него што је Хрватска постала чланица ЕУ, 1. јула 2013. године. То је разлог због кога се у наведеном документу још увек прати остваривање напретка ка циљевима који је тада предложила Хрватска.

²⁵ Regional Cooperation Council "South East Europe 2020 Jobs and Prosperity in a European Perspective", op. cit., p. 21.

²⁶ European Commission, "ANNEX to the Commission Implementing Decision amending Commission Decision C (2014)4293 of 30.6.2014 adopting a Multi-country Indicative Strategy Paper for the period 2014-2020", op. cit., pp. 4-6.

²⁷ European Commission, "ANNEX to the Commission Implementing Decision amending Commission Decision C (2014)4293 of 30.6.2014 adopting a Multi-country Indicative Strategy Paper for the period 2014-2020", op. cit., p. 7.

Инвестирање у стварање услова за развој конкурентности и иновативности приватног сектора везује се израду Стратегија паметне специјализације, од којих се очекује да буду предуслов за креирање политика истраживања и стратегија иновативности у свакој од држава ЈИЕ региона. Наведене врсте стратегија би требало да послужи као предуслов, али и оквир за алокацију финансијске помоћи Европске уније региону ЈИЕ. Вишегодишњи акциони план за Регионални економски простор на Западном Балкану је направљен на иницијативу WB6, са циљем да се кроз заједнички приступ унапреди економска сарадња у региону, у контексту Берлинског процеса. *Consolidated Multi-annual Action Plan* се базира на оквирима које су поставили *Central European Free Trade Agreement* – CEFTA, *South East European Strategy* – SEE 2020 Strategy, као и на принципима *Stabilization and Association Agreements* – SAs. Компонента у оквиру које се помињу МСП је Паметни раст у оквиру које су предвиђене и активности које треба да се реализују, а тичу се Стратегија паметног раста које WB6 треба да направе по узор на искуство ЕУ, као и платформе паметне специјализације и стратегије дигиталног раста.²⁸ Једна од активности која се помиње је и омогућавање лакшег приступа МСП изворима финансирања, посебно онима који се оснивају, али и онима која желе да унапреде свој развој.²⁹ Документа која прате реализацију Стратегије за ЈИЕ 2020 и која су важна за формулисање стратегија у области предузетништва у региону су:

1. Годишњи извештај о имплементацији Стратегије за ЈИЕ 2020, (*SEE 2020 Annual Report on Implementation 2018*);³⁰
2. Истраживање о ставовима привредника Балкана (*Business Opinion Report Balkan Barometer 2018*);³¹
3. Истраживање ставова јавног мњења Балкан (*Balkan Barometer 2018: Public Opinion Survey*).³²

Мандат за праћење напретка у остваривању циљева Стратегије за Југоисточну Европу 2020 има Савет за регионалну сарадњу, који то ради путем квантитативних и квалитативних показатеља. У Годишњим извештајима о

²⁸ Regional Cooperation Council, "Multi-Annual Action Plan for Regional Economic Area in the Western Balkan Six", op. cit., p. 1.

²⁹ Regional Cooperation Council, "Multi-Annual Action Plan for Regional Economic Area in the Western Balkan Six", op. cit., p. 13.

³⁰ "South East Europe 2020: 2017 Annual Report on Implementation", Regional Cooperation Council, Sarajevo, 29 Jun 2017, p. 1.

³¹ "Business Opinion Survey: Balkan Barometer 2018", Regional Cooperation Council, Year IV, No. 4, Sarajevo, 2018.

³² "Balkan Opinion Survey: Balkan Barometer 2018", Regional Cooperation Council, Year IV, No. 4, Sarajevo, 2018.

спровођењу ЈИЕ 2020 Стратегије прати се степен у коме је ЈИЕ регион укупно, али и свака од чланица региона успела да оствари сваки од циљева за које је урадила пројекције до 2020. године.³³ Како се, када су у питању квантитативни показатељи, ниједан директно не тиче напретка у области предузетништва, за потребе овог текста узео се квалитативни показатељи, односно перцепције како јавности, тако и представника пословне заједнице у ЈИЕ региону о феномену предузетништва. Како се предузетништво у самој Стратегији за Југоистичну Европу разуме на нивоу компетенција појединаца, тако се за питања која могу да укажу на предузетничке инклинације популације у региону ЈИЕ узимају преференције испитаника ка раду у приватном сектору. Као дубљи аналитички ниво, сагледавају се и разлози опредељивања за рад у приватном и државном сектору. Када су у питању ставови јавности у ЈИЕ региону, они се мере на годишњем нивоу и резултати се објављују у виду *Public Balkan Barometer*, док се ставови пословне заједнице објављују у форми *Business Balkan Barometer*. Релевантност налаза поткрепљује чињеница да се ради о истраживањима која се реализују већ трећу годину (2016–2018), те да се може, када су у питању ставови јавности, али и бизнис заједнице, говорити о некој врсти тренда.³⁴

6) МЕРЕ НА НИВОУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Документа која регулишу област предузетништва у Србији и која прате напредак у овој области су:

1. Стратегија за подршку развоја малих и средњих предузећа, предузетништва и конкурентности за период од 2015. до 2020. године;³⁵
2. Програм економских реформи за период 2018–2020 (*Economic Reform Programme of Serbia 2018–2020*).³⁶
3. Извештај о напретку Србије за 2018. годину (*Commission Staff Working Document: Serbia 2018 Report*).³⁷

³³ Regional Cooperation Council, "South East Europe 2020: 2017 Annual Report on Implementation", op. cit., p. 10.

³⁴ Сви резултати свих истраживања у оквиру испитивања мњења јавности, али и бизнис заједнице у ЈИЕ региону, могу се пронаћи на сајту Савета за регионалну сарадњу, у делу под SEE 2020 Scoreboard.

³⁵ „Стратегија за подршку развоја малих и средњих предузећа, предузетништва и конкурентности за период од 2015. до 2020. године“, Службени гласник Републике Србије, бр. 35/2015.

³⁶ "Economic Reform Programme for the Period 2018–2020" Government of the Republic of Serbia, Belgrade, 2018.

³⁷ "Serbia 2018 Report Accompanying the document Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the

4. Извештај о напретку за Србију за 2017. годину о примени Акта о малим предузећима (2017 SBA FACT Sheet Serbia).³⁸

7) САДРЖАЈ

Стратегија за подршку развоја малих и средњих предузећа, предузетништва и конкурентности за период од 2015. до 2020. године (Сл. Гласник РС, бр. 35/2015).³⁹ Стратегија представља део стратешког оквира за развој конкурентности привреде Републике Србије и комплементарна је са Стратегијом развоја индустрије Републике Србије од 2011. до 2020. године (Службени гласник РС, број 55/11). Стратегија у националном стратешком оквиру замењује Стратегију развоја конкурентних и иновативних малих и средњих предузећа за период од 2008. до 2013. године, претходни стратешки документ, чији је временски период истекао. С обзиром да политика развоја предузетништва и конкурентности има елементе хоризонталне политике, поједине области ове Стратегије већ су у мањој или већој мери обухваћене другим стратешким документима, као што је то случај код области запошљавања, развоја људских ресурса и пословне инфраструктуре. Стратегијом се наставља политика примене свих докумената који утврђују политику Европске уније у области предузетништва и конкурентности, пре свега Стратегије Европа 2020 и Акта о малим предузећима. Приликом припреме Стратегије посебна пажња посвећена је усклађивању са регионалним стратегијама, које се односе на ову област и доприносе њиховом спровођењу, што се пре свега односи на Стратегију за раст и развој Југоисточне Европе 2020. У сарадњи са РСЈП, министарство надлежно за област привреде развиће систем за праћење утицаја спровођења Стратегије, заснован на објективно проверљивим показатељима успешности, који ће се ослањати на званичне статистичке податке и податке садржане у међународним извештајима. За потребе праћења спровођења Стратегије, биће унапређено статистичко и методолошко праћење (Стратегија за подршку развоја малих и средњих предузећа, предузетништва и конкурентности за период од 2015. до 2020. године).⁴⁰ Извештај о напретку Србије за 2018. годину (Commission Staff

Committee of the Regions 2018 Communication on EU Enlargement Policy”, {COM(2018) 450 final}, Commission Staff Working Document, Strasbourg, 17.4.2018. SWD(2018) 152 final.

³⁸ “2017 SBA Fact Sheet Serbia” European Neighbourhood Policy and Enlargement Negotiations, European Commission;

³⁹ „Стратегија за подршку развоја малих и средњих предузећа, предузетништва и конкурентности за период од 2015. до 2020. године“, Службени гласник Републике Србије, бр. 35/2015, оп. cit., p. 1.

⁴⁰ Ibid., op. cit., p. 14.

Working Document: Serbia 2018 Report) указује да Србија спроводи *Small Business Act* препоруке, али само парцијално како се наводи у Извештају о напретку за Србију за 2018. годину.⁴¹ У Извештају о напретку, наводи се да Србија треба да унапреди предвидљивост, не само у пословном амбијенту, већ и предвидљивост у административном смислу за МСП, са посебним фокусом на спровођење принципа „Think small first“. У првом реду, сет предложених активности тиче се потребе да Србија оцени утицаје која на пословање МСП има велики број уведених и непредвидљивих парафискалних мера. Такође, сугерише се да се приликом израде закона који се тичу МСП редовно спроводе „regulatory impact assessment“ и „СМЕ тесст“. Како је развој МСП од пресудне важности за конкурентост Србије, у ЕПП-у који је „преносни“ односно „rolling“ програм којим се успоставља систем праћења и извештавања о спровођењу структурних реформи, за чију је реализацију потребан дужи временски период, у том контексту треба разумети и приоритете које ЕРП наводи, а тичу се МСП.⁴² ЕКОФИН односно Савет ЕУ за економска и финансијска питања у процени ЕРП-а када је у питању пословни амбијент и борба против сиве економије и развој сектора услуга, указује на потребу: Да се развија регулаторни оквир за нове финансијске инструменте, укључујући приступ изворима финансирања; Да уведе програм гаранција за зајмове малим и средњим предузећима; Боље регулисање и смањење обима парафискалних намета; Да уложи напоре за побољшање предвидљивости пословног окружења и програма подршке МСП, са нагласком на смањењу трошкова приступа финансијама;⁴³ Када је у питању имплементација *Small Business Acta for Europe* (у даљем тексту СБА) наводи се да је Србија направила напредак у имплементацији наведеног акта, пре свега захваљујући иницијативи која је имала за циљ да подржи предузетништво у виду „Године предузетништва 2016“. Мере које су усвојене током те иницијативе наставиле су да се спроводе и 2017. године. Предуслов за ефективније спровођење политика усмерених ка МСП је континуирано анализирање и припремање акционих планова који су потребни да се у потпуности унапреди амбијент у коме послују МСП у Србији (*2017 SBA FACT Sheet Serbia*).⁴⁴ У истом документу се наводи и указује да су када је у питању Србија приоритети у области МСП сектора: унапређење приступа финансијама

⁴¹ Commission Staff Working Document, „Serbia 2018 Report Accompanying the document Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions 2018 Communication on EU Enlargement Policy“, op. cit., p. 75.

⁴² „Economic Reform Programme for the Period 2018-2020“, op. cit., p. 65.

⁴³ „Economic Reform Programme of Serbia (2018–2020) Commission Assessment“, *Commission Staff Working Document, SWD(2018) 132 final*, Brussels, 17. 4. 2018, p. 4.

⁴⁴ European Commission, „2017 SBA Fact Sheet Serbia“, op. cit., p. 2.

сектору МСП, будући да су ослоњена на сопствена средства, ако желе да иду у експанзију. Када су у питању области као што су државна помоћ и јавне набавке, у наведеном документу се констатује да не постоји довољно индикатора да се оцени перформантност МСП, али и квалитета амбијента у коме МСП послују. Успостављен је Јединствени регистар административних поступака и осталих услова пословања. Основни циљ успостављања Регистра је да се смање административни трошкови од 15-20% до 2020. године, што би када се наведено стави у контекст БДП, значило њихово смањивање са 3,46% БДП на 3% БДП. Како Србија није чланица ЕУ, не постоје “*SME envoy*” у оквиру Министарства привреде, али постоји СБА Координатор који је одговоран за имплементирање СБА.

8) ИЗВОРИ

- Acs, Z., *The Changing Structure of the U.S. Economy: Lessons from the Steel Industry*. New York : Praeger, 2015.
- Anđelić, B., Ivanič, V., & Djaković, D. V., The impact of the EU accession process to the organizational culture of the companies operating in the transition countries. *Zbornik radova Ekonomskog fakulteta*, 30(2), 2012.
- Baumol, W., Entrepreneurship: Productive, Unproductive and Destructive. *Journal of Political Economy*, 98(5), 1990.
- Commission Assessment, *Economic Reform Programme of Serbia 2018–2020*. Brussels: European Commission, 2018.
- Commission of the European Communities, Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: “*Think Small First*” A “*Small Business Act*” for Europe. COM (2008) 394 final , Brussels, 2008 .
- Consolidated Multi-annual Action Plan for a Regional Economic Area in the Western Balkan*, 2007.
- Coyne, C., & Leson, P., The Plight of Underdeveloped Countries. *Cato Journal*, 24(3), 2004.
- European Commission, *Communication from the Commission: Europe 2020 A Strategy for smart, sustainable and inclusive growth* , Brussels, 2004.
- European Commission, *2017 SBA FACT Sheet Serbia*, Brussels: European Commission, 2017.
- European Commission, *Green Paper Entrepreneurship in Europe*. Brussels: EC. 2013.
- European Commission, *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions; Entrepreneurship 2020 Action Plan, Reigniting the entrepreneurial spirit in Europe* . Brussels: European Commission, 2013.

- European Commission, *ANNEX to the Commission Implementing Decision amending Commission Decision C(2014)4293 of 30.06.2014 adopting a Multi-country Indicative Strategy Paper for the period 2014–2020*. European Commission, 2018.
- European Commission, *Commission Staff Working Document: Serbia 2018 Report*. Strasbourg : EC, 2018.
- Government of the Republic of Serbia, *Economic Reform Programme for the Period 2018–2020*. Belgrade : Government of the Republic of Serbia, 2018 .
- Hechavarria, D. M., & Reynolds, P., Cultural norms and business start ups: the impact of national values on opportunity and necessity entrepreneurs. *International Entrepreneurship and Management Journal*, 5, 2009.
- Hofstede, G., *Culture's Consequences, Comparing Values, Behaviours, Institutions and Organizations Across Nations* (Second ed.), (J. Brace-Tompson, Ed.) London, United Kingdom: SAGE Publication, 2001.
- Иванић, Валентина, *Организациона култура као чинилац конкурентности предузећа у транзиционим условима* (Вол. 250). Београд: Институт економских наука, 2017.
- Knight, F., *Risk, Uncertainty and Profit*. Chicago: University of Chicago Press, 1971.
- Lumpkin, G., & Dess, G., Clarifying the Entrepreneurial Orientation Construct and Linking it to Performance. *The Academy of Management Review*, 21(1), 2008.
- Lundstrom, A., & Stevenson, L., *Entrepreneurship Policy: Theory and Practice*. Boston: Springer, 2005.
- RCC. Consolidated Multi-annual Action Plan for a Regional Economic Area in the Western Balkans, 2017.
- Regional Cooperation Council, *South East Europe 2020 Jobs and Prosperity in a European Perspective* . Sarajevo: RCC, 2013.
- Regional Cooperation Council, *Annual Report on Implementation of the MAP REA in the WB6*. Sarajevo: RCC, 2018.
- Regional Cooperation Council, *Balkan Barometer 2018: Public Opinion Survey* . Sarajevo: RCC, 2018.
- Regional Cooperation Council, *Business Opinion Report Balkan Barometer 2018*. Sarajevo: RCC, 2018.
- Regional Cooperation Council, *SEE 2020 Annual Report on Implementation 2018*. Sarajevo: RCC, 2017.
- Schumpeter, J., *The Theory of Economic Development*. Cambridge: Harvard University Press, 1949.
- Stanworth, J., & Curran, J., Growth and the Small Firm: An Alternative View. *Journal of Management Studies*, 13(2), 1976.

Storey, D., Methods of Evaluating the impact of public policies to support small business: The Six Steps to Heaven. *International Journal of Entrepreneurship Education*, 1, 2002.

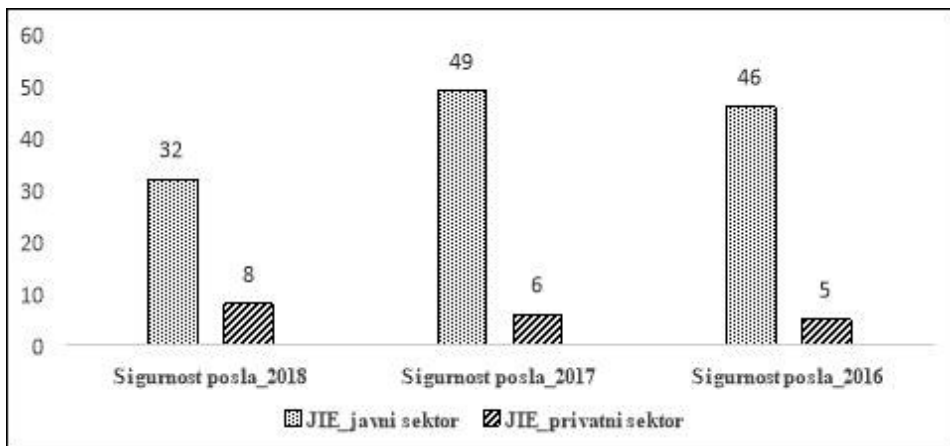
„Стратегија за подршку развоја малих и средњих предузећа, предузетништва и конкурентности за период од 2015. до 2020. године“, Службени гласник Републике Србије, бр. 35/2015.

9) ЗНАЧАЈ ЗА РЕПУБЛИКУ СРБИЈУ

На основу напред наведеног, значај за Републику Србију препознаје се у важности разумевања циклуса у креирању политика предузетништва у земљама које се налазе у периоду транзиције, пролазе кроз процес придруживања некој економској интеграцији и очекују да буду њен пуноправни члан. Наиме, за очекивати је да се у првим фазама транзиције предузетништво види као активност која омогућава самозапошљавање. У том контексту, у првим годинама транзиције креирају се политике које охрабрују стварање нових предузећа. Улазак у ЕУ, сваке од земаља која се налази у процесу придруживања, подразумева испуњење и низа економских критеријума, а они се пре свега тичу способности предузећа из тих земаља да поднесу притиске конкуренције која долази са ЕУ тржишта. Чланице ЕУ, као и сама ЕУ у својим документима, стратегијама и плановима предузетништво посматрају као фактор економског раста. Такав приступ је близак Шумпетеровом поимању предузетништва. Регион ЈИЕ још увек када је у питању предузетништво нагиње Книгхтовом поимању предузетништва, који посматра као извор нових радних места, али не и као фактор економског раста. Када су у питању предузетничке инклинације у региону ЈИЕ, оне су на ниском ниову, на шта указују у ставови испитаника да се људи опредељују за рад у државном сектору због сигурности посла. Такав став подржава 46% испитаника у 2016. години, док се тек 5% испитаника у 2016. години изјашњава да је сигуран посао предност рада у приватном сектору.⁴⁵

⁴⁵ Regional Cooperation Council “Balkan Opinion Survey: Balkan Barometer 2018”, op. cit., p. 70.

Графикон 1. Због чега неко преферира да ради
и јавном односно приватном сектору?

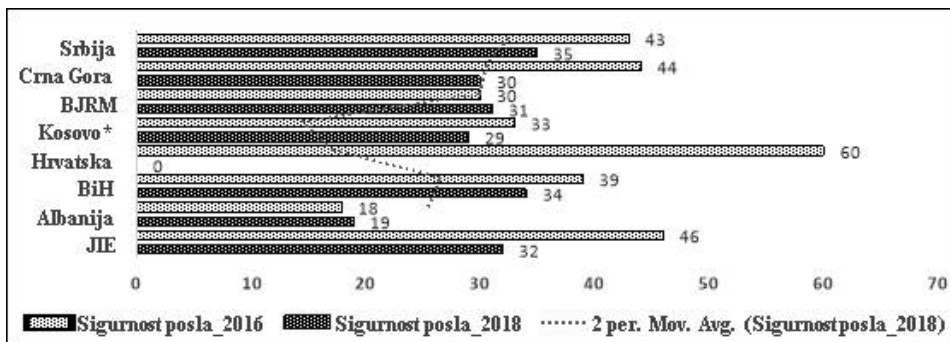
Извор: (Balkan Barometer 2018: Public Opinion Survey)

Какав значај има напред наведена регулатива и њено спровођење за Србију, најбоље показују резултати истраживања ставова популације у региону ЈИЕ, у форми „Балкан Барометра“, где се могу пронаћи и одговори испитаника из Србије. На основу упоређивања резултата на нивоу просека региона Југоисточне Европе, где у 2016. години 46% испитаника сматра да је посао сигурнији у јавном сектору, док се у току 2018. године, у односу на исто питање, исто изјашњава тек 32% испитаника. Када је у питању Србија, 43% испитаника оцењује да је посао у јавном сектору сигуран (2016. година), док се у 2018. години број испитаника који сматра да је посао у јавном сектору сигуран смањује на 35%. Разлози за такве налазе могу се пронаћи и у чињеници да су економије чланице ЈИЕ региона склоне високом избегавању ризика, те надполовичну већину популације у тим земљама одликује и високо избегавање неизвесности те, сходно томе, и упуштања у оснивање приватног бизниса.⁴⁶ Важно је као методолошку напомену навести да су истраживања рађена на броју испитаника 5.923, 734 у Србији у 2016. и 2018. години, док је укупан број испитаника за ЈИЕ регион и у 2016. и 2018. години био 14. 210.773.⁴⁷

⁴⁶ Anđelić Goran, Ivanić Valentina, Đaković Vladimir, "The Impact of the EU Accession Process to the Organizational Culture of the Companies Operating in the Transition Countries", *Zbornik radova Ekonomskog fakulteta u Rijeci, časopis za ekonomsku teoriju i praksu – Proceedings of Rijeka Faculty of Economics, Journal of Economics and Business*, Vol. 30, No. 2, 2012, pp. 295-319

⁴⁷ Regional Cooperation Council "Balkan Opinion Survey: Balkan Barometer 2018", op. cit., p. 142; Balkan Opinion Survey: Balkan Barometer 2016", Regional Cooperation Council, Year IV, No. 4, Sarajevo, 2016, p. 156.

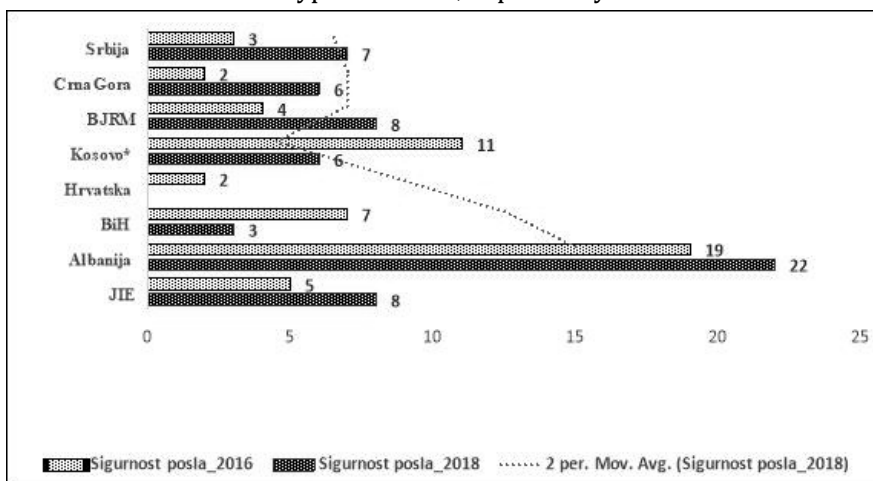
Графикон 2. Разлози због којих би се неко запослио у јавном сектору:
Сигурност посла, изражено у %

Izvor: (Balkan Barometer 2018: Public Opinion Survey)

Када је у питању став испитаника на нивоу региона ЈИЕ у односу на сигурност посла у приватном сектору, тек 5% испитаника у 2016. години оцењује сигурност посла као један од разлога због којих би се запослили у приватном сектору, док се тај број у 2018. години мења и износи 8%. Интересантан је налаз за Србију, где тек 3% испитаника у 2016. години, оцењује сигурност посла као један од разлога због којих би се ангажовали у приватном сектору, док се тај проценат у 2018. години мења и износи 7%.

Графикон 3. Разлози због којих би се неко запослио у приватном сектору:
Сигурност посла, изражено у %

Izvor: (Balkan Barometer 2018: Public Opinion Survey)

Налази указују да све мањи проценат испитаника оцењује посао у јавном сектору као сигуран, док у исто време расте проценат испитаника у Србији (у периоду од 2016. до 2018. године) које у приватном сектору виде сектор који обезбеђује сигурност посла. Познавање разлога због којих се неко опредељује да се запосли у приватном сектору омогућава и креирање политика у наведеној области.⁴⁸ Како је сигурност посла један од разлога који испитаници на нивоу ЈИЕ оцењују као разлог за одабир приватног, односно државног сектора за запошљавање, сасвим је сигурно да политике које су креиране у области предузетништва на нивоу ЈИЕ региона, па тако и у Србији, у свом коначном исходу имају за циљ да предузетништво користе као инструмент активних политика запошљавања, а не политика конкурентности и економског раста.

ENTREPRENEURSHIP POLICIES IN THE EUROPEAN UNION AND COUNTRIES OF SOUTHEASTERN EUROPE

Abstract: Entrepreneurial policies in the EU were embedded in the EU 2020 Strategy devoted to smart, sustainable and inclusive growth. That announced the readiness of the EU to change the current entrepreneurial conceptual as well as the methodological paradigm in favour of the Schumpeterian type of entrepreneurship centered on innovativeness. When it comes to the sector oriented entrepreneurship policies they were devised with the aim to boost the fertility of the SMEs, but also with the aim to encourage the growth of the high growth companies in the European Union. The European Union prefers being "the most innovative region in the world," which allows us to reveal their twofold macroeconomic aims: more jobs, and sustainable as well as innovative economic growth. When it comes to the SEE region, it is important to note that the SEE 2020 Strategy was adopted in 2013 with the aim to encourage the SEE economies in their EU accession process. The SEE 2020 Strategy was prepared based on the principles inherent for the EU 2020 Strategy, taking into account limitation linked with the SEE stage of the economic and social development. One of the most important aims of the SEE 2020 Strategy is centered on more jobs in the SEE region, which allows us to conclude about the preference towards the completely different desirable type of entrepreneurship in the region, known as Knight's Type of entrepreneurship. These findings were confirmed by the SEE population perceptions, presented in the Public Opinion Research (Public Opinion Barometer - Balkan Barometer) about a stronger willingness to work for the public sector instead for the private sector. Based on the fact that the Republic of Serbia is a part of the functional southeast European region, entrepreneurial policies

⁴⁸ Валентина Иванић, "Организациона култура као чинилац конкурентности предузећа у транзиционим условима", Институт економских наука, Београд, 2017, стр. 276.

in Serbia were devised with the aim to provide more jobs. The entrepreneurship policies devised in the Republic of Serbia were observed and created as an active labour policy tool, instead of the competitiveness and the development drivers. The entrepreneurial policies in the Republic of Serbia were created without regulatory impact analysis. They are mainly horizontal, devoted to the creation of the necessary preconditions for the SMEs fertility issues, rather than the vertical devoted to the innovative high growth companies with strong growth potentials. One of the main findings of the impact of the entrepreneurial policies in the Republic of Serbia on the business sector working conditions revealed strong preferences of the Serbian respondents towards the work for the public sector instead for the private.

Key words: Entrepreneurship Policies, European Union, South East Europe Region, Serbia, entrepreneurial inclinations.